
ไท-ยวน : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผ้าทอสู่การสร้างชุดสีเพื่อประยุกต์ใช้ ในบริบทใหม่ กรณีศึกษา ต.คูบัว จ.ราชบุรี ¹

วรุษา อุดระ ²

รับบทความ : 26 กุมภาพันธ์ 2568

แก้ไข : 7 เมษายน 2568

ตอบรับตีพิมพ์ : 21 เมษายน 2568

¹ ภายใต้ชุดโครงการวิจัย เรื่อง“ผ้าทอไท-ยวน : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่งานสร้างสรรค์เพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่”
กรณีศึกษา ต.คูบัว จ.ราชบุรี

² อาจารย์สังกัดคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล : marchwinn@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการ “ไท-ยวน : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอสู่การสร้างสรรค์ชุดสี เพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่กรณีศึกษา ต.คูบัว จ.ราชบุรี” มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาติพันธุ์ไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี 2) วิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาติพันธุ์ไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี เพื่อค้นหาลักษณะของสีในลวดลายและสีบนโครงสร้างผ้า 3) สร้างชุดสีเพื่อนำไปประยุกต์เป็นแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอไท-ยวนในบริบทใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่าลายและโครงสร้างผ้าขึ้นและผ้าขึ้นตีนจกของไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี ได้ถูกผลิตภายใต้โครงสร้างดั้งเดิมที่ได้รับสืบทอดกันมา แต่มีช่องทางการสร้างสรรค์ด้วยการใช้สีและการปรับเปลี่ยนตำแหน่งของลาย โดยโครงสร้างประเพณีนิยมคือสีเอกรงค์ของสีแดง แทรกด้วยเหลือง เขียว น้ำเงิน และขาว ใช้สีตัดกันรุนแรง เนื่องจากในอดีต ผ้าเป็นสื่อสื่อสารสถานะและใช้ในงานพิธีกรรม ปัจจุบันบริบทของผ้าทอเปลี่ยนไปเป็นผลิตภัณฑ์และสินค้าทางวัฒนธรรม โดยนำแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์กับทฤษฎีความเข้มของสีมาผสานเข้ากับสีดั้งเดิมเป็นพื้นฐานสร้างชุดสี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสีสร้างความกระตือรือร้น และกลุ่มสีสร้างความผ่อนคลาย ภายใต้โครงสร้างรูปแบบเดิมที่ได้รับการสืบทอดกันมา โดยนำชุดสีที่ได้มาสร้างสรรค์เป็นชุดผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าทอในบริบทใหม่ เพื่อเพิ่มทางเลือกและคงเอกลักษณ์กลิ่นอายของความเป็นไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี

คำสำคัญ : ไท-ยวน, มรดกภูมิปัญญา, วัฒนธรรมผ้าทอ, สัตยณะ, สี, ลวดลาย, บริบทใหม่

Tai-Yuan: Cultural Heritage of Woven Fabrics to Create a Color Scheme for Applied in New Contexts, a Case Study of Khu Bua Sub District, Ratchaburi Province ¹

Varusa Utara ²

Received : February 26, 2025

Revised : April 7, 2025

Accepted : April 21, 2025

¹ Under the research project “Tai-Yuan Woven Textiles: Cultural Wisdom Heritage Towards Creative Work for Application in New Contexts” Case Study of Ku Bua Sub-district, Ratchaburi Province

² Lecture in Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University E-mail: marchwinn@gmail.com

Abstract

The objectives of Tai-Yuan: Cultural heritage of woven fabrics to create a color scheme for applied in new contexts, a case study of Khu Bua Sub District, Ratchaburi Province were to explore the cultural heritage of Tai-Yuan woven fabrics of Khu Bua Sub District, Ratchaburi Province, analyze the cultural heritage of Tai-Yuan woven fabrics to discover the identities of the colors in the patterns and the colors in the woven fabric schemes, and create color schemes for applying with creative design and further production of the Tai-Yuan woven fabrics. The qualitative data were collected by questionnaires and interviews.

The findings revealed that the patterns and the schemes of Sinh and Tai-Yuan Tin Jok Sinh woven fabrics of Khu Bua Sub District, Mueang District, Ratchaburi Province were produced under the cultural heritage process. However, creativities were still allowed through the use of colors and the shuffles of the patterns. The traditional color scheme was red monochrome inserted with yellow, green, blue and white, with an aggressive contrast of hue. In times past, woven fabrics represented one's status and were for ritual ceremonies. Nowadays, the contexts of woven fabrics have changed. They have become general and cultural products by applying with constructive economy and the theory of color intensity combined with original colors creating two major color schemes. The color schemes consist of the calming colors and the stimulating colors under the traditional color schemes. The resulting color schemes are adopted to create woven fabric products in the new contexts in order to offer more options and preserve the cultural heritage identities of Tai-Yuan of Khu Bua Sub District, Mueang District, Ratchaburi Province.

Keywords : Tai-Yuan, Cultural heritage, Woven fabrics, Sign, Color, Motif, New contexts

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากถึง 8 ชาติพันธุ์ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วของพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่โดดเด่นคือภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้า ที่เป็นรากเหง้าเฉพาะถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มไท-ยวน ราชบุรี เป็นกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวโยนก เชียงแสนแห่งอาณาจักรล้านนาในอดีต กลุ่มไท-ยวนมีความสามารถในการทอผ้าจาก เมื่ออพยพ ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดนั้นได้สืบทอดภูมิปัญญาศิลปะแห่งการทอผ้าจากนั้นสืบทอดกันมา ดังเช่นกลุ่ม ชาติพันธุ์ไท-ยวนที่มาตั้งรกรากที่จังหวัดราชบุรีเช่นกัน ได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าจาก ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน เมืองเชียงแสน จนกลายเป็นผ้าทอ พื้นเมืองที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงของจังหวัดราชบุรีมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลวดลายสีสันบนผืน ผ้าทอนั้นยังแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน กลุ่มคน หรือ กลุ่มชาติพันธุ์ โดยเป็นตัวแทน ของการถ่ายทอดความเชื่อ อุดมคติ ความศรัทธา และสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ของคนในพื้นที่นั้น ๆ ตามจินตนาการและประสบการณ์ของตน ไม่ว่าจะเป็นสีสันในลวดลายหรือ การจัดวางสีสันบนโครงสร้างผ้าซิ่นและผ้าขาวม้าล้วนถูกใช้เป็นเครื่องมือสื่อความหมาย หรือ สัญลักษณ์ (Sign) ตามแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา ของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เป็นรูปแบบการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ของสัญลักษณ์ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางวัฒนธรรม แต่ถูก กลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนธรรมชาติ ซึ่งสื่อแนวคิด คุณค่า และความเชื่อที่ผูกติดกับสังคม ในพื้นที่นั้น ที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางกายภาพหรือที่เรียกว่า “มายาคติ” ในทางคติชน วิทยา “คติ” หมายถึงความรู้ันเกิดจากการสะสมประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ส่วน “มายา” เป็นคำที่ทำให้ลักษณะของความมั่งคั่งจริงและไม่จริงอยู่ระหว่างความจริงและจินตนาการ มายาคติ จึงอยู่ในฐานะของความคิดที่ผ่านจากประสบการณ์จนถือเป็นความรู้ระดับหนึ่ง แต่มีอาจกล่าว ได้ว่าเป็นความจริงทั้งหมดโดยความคิดนี้มีผลต่อการแสดงออกของมนุษย์ (พิเชฐ สายพันธ์, 2542) ผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนใน ต.คูบัว จ.ราชบุรี เป็นชุมชนโบราณในสมัยทวารวดี ที่มีการสืบทอดวัฒนธรรม การทอผ้าจากนั้นมีสีสันที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนใช้เป็นเครื่องมือสื่อ ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ทางความเชื่อ เช่น สีขาว ที่หัวซิ่นที่นิยมใช้ผ้าฝ้ายสีขาวเย็บต่อกับผ้า สีแดง ส่วนที่เป็นแถบผ้าสีขาว เรียกว่า ผ้าขาว เพื่อป้องกันคุณไสยหรือ สีแดงที่ใช้ในการจก ทั้งแดงสด และแดงคร่ำ คนไท-ยวนมีความเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใส (อุดม สมพร, 2540, น. 34) ซึ่งสีไม่ได้เพียงแค่อสีให้เห็นถึงแนวคิด คุณค่า และความเชื่อ ของแต่ละ พื้นที่เท่านั้นแต่ยังเป็นตัวบ่งบอกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่แสดงออกถึงเผ่าพันธุ์ของตน ซึ่งสัญลักษณ์ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสีนั้นเกี่ยวข้องกับศาสตร์ความรู้ที่หลากหลาย เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสีเป็น วัฒนธรรมส่วนหนึ่งของชีวิตที่อยู่รอบตัวเราและมีสภาพเป็นสัญลักษณ์โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนด

(อคิน รพีพัฒน์, 2551) อีกทั้งยังเป็นทัศนธาตุที่สำคัญต่อบทบาทการรับรู้คุณค่าและมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์และสร้างความสนใจดึงดูดสายตาของผู้คนให้เข้าหาวัตถุเหล่านั้น

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมตามบริบทของกระแสแห่งการเวลา อาทิเช่น ผู้คนหันไปใช้ผ้าสำเร็จรูปจากโรงงานไม่ได้ทอผ้าใช้เองในครัวเรือนเหมือนในอดีต ทำให้ส่งผลกระทบก่อให้เกิดวิกฤตกับผ้าทอพื้นบ้านในแต่ละแห่ง นับวันยิ่งถูกกลืนไปกับวิถีชีวิตใหม่ถึงแม้ปัจจุบันจะมีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงถึงการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านก็ตาม แต่ไม่ใช่แค่ลดทลายบนผืนผ้าเพียงเท่านั้นที่จะเป็นตัวบ่งบอกแต่ละชาติพันธุ์ แต่สีสันทนพื้นผิวนั้นก็ยังเป็นตัวการในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ หากแต่ถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้อย่างคุ้นชิน โดยวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีทางศิลปะและการถอดความด้วยแนวคิดทฤษฎีสัญญาวิทยาเพื่อสร้างชุดสีที่ใช้เป็นแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าในบริบทใหม่ เพื่อเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต การศึกษาโครงการวิจัย “ไท-ยวน : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอสู่การสร้างชุดสีเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่ กรณีศึกษา ต.คูบัว จ.ราชบุรี” เป็นเครื่องมือในการจำแนกและดึงสีสันทนในลวดลายหรือการจัดวางสีสันทนโครงสร้างผ้าชิ้นนั้นออกมาเป็นระบบชุดสี เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากทุนทางวัฒนธรรมการทอผ้าในผลิตภัณฑ์ผ้าทอท้องถิ่นกระแสนศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและชุมชนไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรีได้อย่างต่อยอดยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาติพันธุ์ไท-ยวน ต.คูบัว จังหวัดราชบุรี
2. วิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาติพันธุ์ไท-ยวน ต.คูบัว จังหวัดราชบุรี เพื่อค้นหาลักษณะของสีในลวดลายและสีบนโครงสร้างผ้า
3. สร้างชุดสีเพื่อนำไปประยุกต์สู่แนวทางการออกแบบสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอไท-ยวนในบริบทใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการสร้างสรรค์ผลงานควบคู่เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 : การศึกษารวบรวมข้อมูลมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมผ้าทอไท-ยวน

- 1.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องภูมิปัญญาวัฒนธรรมผ้าทอไท-ยวนทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งทฤษฎีและปฐมภูมิ
- 1.2 ศึกษากระบวนการออกแบบและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์สร้างสรรค์ทางศิลปะสู่การสร้างชุดสีที่สามารถถ่ายทอดความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผ้าทอไท-ยวน
- 1.3 ลงสำรวจในพื้นที่เพื่อศึกษามรดกภูมิปัญญาผ้าทอไท-ยวน รวมทั้งศึกษาบริบทของพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลสร้างรูปแบบในการออกแบบสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอไท-ยวนในบริบทใหม่

ขั้นที่ 2 : วิเคราะห์ข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอกลุ่มไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี

- 2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญเพื่อนำมาวิเคราะห์ ที่มา ความหมาย ลวดลาย สีเส้นของผ้าทอเพื่อให้ได้อัตลักษณ์ของสีไท-ยวนดั้งเดิม
- 2.2 วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างผลงานทดลองต้นแบบผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 3 : สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดระบบชุดสี

- 3.1 สร้างชุดสีจากอัตลักษณ์ของสีไท-ยวนเดิม
- 3.2 ทดลองแนวทางในการประยุกต์ใช้สีไท-ยวนสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างผลงานทดลองต้นแบบ/ผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากชุดสีในบริบทใหม่ : สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำภาพร่างต้นแบบผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 4 : สร้างผลงานทดลองต้นแบบ/ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จากชุดสี 1 ชุด สรุปวิเคราะห์ถอดบทเรียนผลงานผลลัพธ์ผลงานผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบ

โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิจัย/สร้างสรรค์เชิงศิลปวัฒนธรรมในชุมชนดั้งเดิมที่มีทุนทางวัฒนธรรมด้านผ้าทอและผืนผ้าทอจากไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี ได้แก่ แหล่งชุมชนและวัฒนธรรมผ้าทอภายใน ต.คูบัว จ.ราชบุรี ผู้ประกอบการ ภาคเอกชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

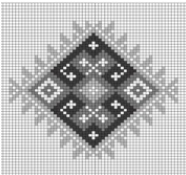
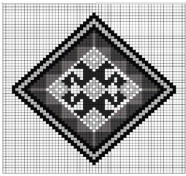
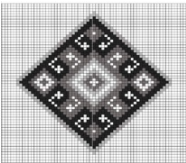
จากการทบทวนวรรณกรรมและการเก็บข้อมูลจากชุมชนพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาติพันธุ์ไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของสีในลวดลายและสีบนโครงสร้างผ้าทอ พบว่ารูปแบบลวดลายของผ้าขึ้นและผ้าขึ้นตีนจกจะถูกผลิตภายใต้โครงสร้างรูปแบบเดิมตามรสนิยมที่ได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นก่อน แต่มีช่องทางการสร้างสรรค์ให้กับผู้ทอคือการใช้สีและการปรับเปลี่ยนตำแหน่งของลาย ซึ่งลวดลายเฉพาะถิ่นของผ้าขึ้นตีนจกกลุ่มไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี ที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาประกอบด้วย 8 ลายหลักดั้งเดิม ได้แก่ ลายดอกเซีย ลายไก่อ้งแก้ง ลายหน้าหมอน ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว ลายไก่อ้งแก้งซ้อนเซีย ลายกาบซ้อนหัก และลายหักนกคู่ เป็นลายขนาดใหญ่หรือลายประธานที่อยู่กึ่งกลางของแถบตีนขึ้น ซึ่งผ้าขึ้นตีนจกแต่ละผืนจะถูกเรียกชื่อตามลายหลักที่จก (ดังตาราง 1 การวิเคราะห์ลวดลายหลักดั้งเดิมของผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี) แต่เนื่องจากในอดีตมีข้อจำกัดในเรื่องของสีที่ได้จากกระบวนการย้อมสีธรรมชาติทำให้โทนสีภายในชุมชนไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนักโดยมักเน้นสีแดง เป็นเอกลักษณ์ร่วมของชาติพันธุ์ไท-ยวน ปัจจุบันสีเส้นของเส้นด้ายมีมากขึ้นตามความก้าวหน้าทางกระบวนการวิทยาศาสตร์ เช่น สีชมพู สีฟ้า ฯลฯ แต่ยังคงรูปแบบ ลวดลาย และโครงสร้างตามประเพณีนิยม ซึ่งโครงสร้างของผ้าขึ้นแต่ละชนิดของไท-ยวนที่ได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นก่อนในอดีตจะสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ของช่างทอและโอกาสการใช้งานที่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิต เช่น ผ้าขึ้นแล หรือ ขึ้นแลห์ (ดำปิก) เป็นผ้าขึ้นที่ใช้ในชีวิตประจำวันใช้เริ่มฝึกหัดทอผ้าเพื่อเป็นพื้นฐานในการทอผ้าที่มีเทคนิคที่ซับซ้อนต่อไป เมื่อชำนาญแล้วจึงขยับมาเป็นขึ้นเลื่อน หรือขึ้นเลื่อนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นผ้าที่ลูกสาวจะทอให้ผู้เป็นแม่เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณ

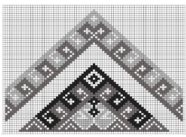
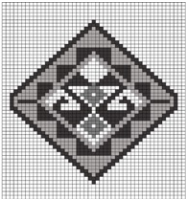
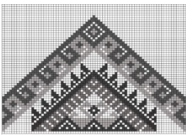
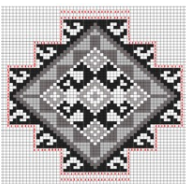
ในการทอผ้ามีลักษณะเป็นพื้นสีดำสลับริ้วสีครามมีแถบริ้วสีแดงคาดที่คอตัวขึ้นและคอตีน แล้วค่อยเรียนรู้การจกผ้าที่เป็นงานที่มีความละเอียดประณีตสูงขึ้นตามช่วงวัย รวมทั้งการนุ่งผ้าขึ้นตีนจกสีต่างกันยังเป็นสัญญาณในการบอกช่วงวัยของสตรีชาวไท-ยวนโดยขึ้นของคนสาวจะมีลักษณะเด่นตรงตีนขึ้นที่มีสีสดใส เช่น สีแดง สีเขียว และสีเหลืองสด ในขณะที่ขึ้นของผู้สูงวัยตีนขึ้นจะมีสีค่อนข้างเข้ม เช่น สีแดงเลือดหมู สีเขียวออกดำ (บุญชัย ทองเจริญ บัวงาม, 2550, น.41) ซึ่งจากการศึกษากลุ่มสีผ้าขึ้นตามประเพณีนิยม สีเส้นและลวดลายผ้าและผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี ด้ายเส้นยืน ด้ายพุ่ง และในผ้าจก ซึ่งพบว่าโครงสร้างตามประเพณีนิยมนั้นนิยมการใช้สีแท้ที่ติดกันอย่างรุนแรง เช่น สีคราม สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีดำ และสีขาว เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีสี (Color Theory) จะพบว่าโครงสร้างตามประเพณีนิยมของผ้าขึ้นและผ้าขึ้นตีนจก ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี เป็นแม่สีที่อยู่ในวงจรสี โครมสีโดยรวมของผ้าทอไท-ยวนราชบุรีเป็นเอกรงค์ของสีแดง เป็นสีที่อยู่ในกลุ่มวรรณะร้อน

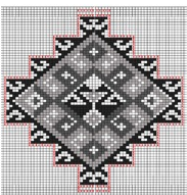
แต่มีการจัดของสีเพื่อให้เกิดความโดดเด่นและเป็นเอกภาพบนผืนผ้า เช่น การใช้คู่สีข้างเคียงตรงข้ามของวงจรัสสี และการใช้ค่าความเข้มของสี (Intensity) โดยใช้สีขาว ที่เรียกว่า สีอ่อน หรือสีจาง (Tint) เช่น แทรกด้วยสีขาวเพื่อทำให้เกิดไฮไลต์และการใช้สีดำ ที่เรียกว่า สีคล้ำ หรือสีหม่น (Shade) เข้าไปผสมเพื่อให้เกิดความประสานกลมกลืนของคู่สีตรงข้ามที่เป็นสีที่ใช้ตามประเพณีนิยม (ดังตาราง 2 การวิเคราะห์ชุดสีแบบดั้งเดิมของผ้าชิ้นและผ้าชิ้นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี)

ตาราง 1

การวิเคราะห์ลวดลายหลักดั้งเดิมของผ้าชิ้นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว จ.ราชบุรี

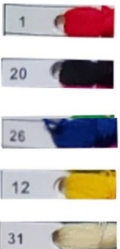
ลำดับ ที่	ลวดลาย	การถอดลายผ้า	ความหมาย แก่น/สาระ
1.	 ลายดอกเซีย		รูปทรงเหมือนขนมเปียกปูนด้านนอกจะมีขีดสั้นๆ และขีดยาวสลับไปมา ส่วนด้านในเป็นลายกูด
2.	 ลายกาบ		เป็นลายจกมาตรฐานของผ้าจกไท-ยวน จ.ราชบุรี ใช้ทอทั้งผ้าชิ้นและหน้าหมอน มีลักษณะคล้ายกาบของลำไยฝั่และมืนกนอนอยู่ในรัง 4 ตัว เรียกว่าลายนกนอน
3.	 ลายหน้าหมอน		มีรูปทรงคล้ายกับสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ด้านในเป็นลายกูด มักปรากฏอยู่ในลายของหน้าหมอนจกจึงเป็นที่มาของชื่อลาย

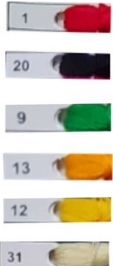
ลำดับ ที่	ลวดลาย	การถอดลายผ้า	ความหมาย แก่น/สาระ
4.	 ลายโค้งแก้ง		มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมที่เกิดจาก เส้นลายกุดทำมุมต่อกัน สาเหตุที่ เรียกว่าโค้งแก้งเพราะมีลักษณะ เก้ ๆ กัง ๆ
5.	 ลายกาบดอกแก้ว		มีลักษณะเหมือนขนมเปียกปูนที่ซ้อน ข้างในเป็นลายกาบและมินกหันหน้า เข้าหากัน 2 ตัว ตรงกลางมีดอกแก้ว
6.	 ลายโค้งแก้งซ้อนเขียว		เกิดจากการผสมกันของลายโค้ง และลายดอกเขียว โดยมีลักษณะเป็น สามเหลี่ยมที่เกิดเส้นทำมุมกัน โดยมี เส้นลายผักกูดซ้อนอยู่ด้านบนลายเขียว
7.	 ลายกาบซ้อนหัก		เป็นลายที่เกิดจากการผสมผสานลาย กาบกับลายหักเข้าไว้ด้วยกัน ด้านใน เป็นลายกาบและลายนกกอน ด้าน นอกจะเรียกว่าลายหัก ซึ่งเรียกตาม ลักษณะการหักงอไปมาของลาย

ลำดับ ที่	ลวดลาย	การถอดลายผ้า	ความหมาย แก่น/สาระ
8.			เกิดจากลายกุดผสมกับลายหักโดยมีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่ด้านในเป็นลายกุดและมียกหันหน้าเข้าหากัน 2 ตัว ตรงกลางมีดอกแก้ว
	ลายหักนกคู่		

ตาราง 2

การวิเคราะห์ชุดสีแบบดั้งเดิมของผ้าซิ่นและผ้าซิ่นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี

ลำดับ ที่	ประเภทผ้า	ชุดสี	สัดส่วน
1.			 5% : 15% : 80%
2.			 5% : 10% : 15% : 20% : 50%
	ซิ่นเลื่อน		

ลำดับ ที่	ประเภทผ้า	ชุดสี	สัดส่วน
3.	 ผ้าซิ่นชีวะ		 5% : 10% : 15% : 20% : 50%
4.	 ซิ่นตาเลียน		 5% : 5% : 15% : 75%
5.	 ซิ่นตาห่ม		 10% : 10% : 5% : 25% : 50%
6.	 ซิ่นตีนจก		 2.5% : 2.5% : 5% : 15% : 25% : 50%

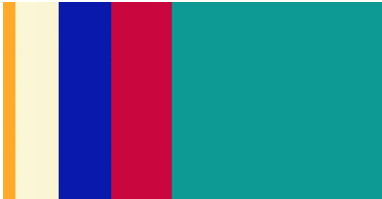
ลำดับ ที่	ประเภทผ้า	ชุดสี	สัดส่วน
7.	 ผ้าขาวม้าแดง		 15% : 25% : 60%

เนื่องจากปัจจุบันรูปแบบการใช้ผ้าทอพื้นบ้านเปลี่ยนไปเป็นการใช้ที่นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงทำให้ผ้าทอและผ้าขึ้นดินจกถูกเปลี่ยนและประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และสินค้าทางวัฒนธรรมประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทำให้สีสังเคราะห์หรือสีย้อมวิทยาศาสตร์ ทำให้ผ้าทอมีสีสันที่หลากหลายและสดใสขึ้นจากเดิมที่สีย้อมเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติซึ่งการใช้สีในการทอผ้าจากไม้ซ้อบังคับตายตัวทำให้ช่างทอสามารถสร้างสรรค์งานผ้าจากของแต่ละพื้นให้มีความหลากหลายกันไปภายใต้กฎเกณฑ์โครงสร้างการทอผ้าขึ้นและผ้าขึ้นดินจก จากการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดระบบชุดสีที่ยังคงกลืนอายและความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างชุดสีที่นำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอไท-ยวนในบริบทใหม่ ด้วยกันอยู่ 2 กลุ่มสีใหญ่ คือ กลุ่มสีที่สร้างความกระตุน และ กลุ่มสีที่สร้างความผ่อนคลาย ซึ่งในทางจิตวิทยาศิลปะสีเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นอารมณ์การรับรู้และเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกด้วยความสัมพันธ์ของเนื้อสีที่ถูกนำมาจัดในวงล้อสีซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งคือ กลุ่มสีในวรรณะร้อนและวรรณะเย็น รวมทั้งคำนึงน้ำหนักและความเข้มของสีที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ โดยกลุ่มสีที่สร้างความกระตุนจะเป็นเนื้อสีแท้ที่มีความอิ่มตัวสดใสที่ช่วยปลุกเร้าประสาทการรับรู้ให้ตื่นตัวในเชิงบวกก่อให้เกิดความน่าสนใจ ความแปลกใหม่ความตื่นตัว สนุกสนาน มีชีวิตชีวา และในส่วนกลุ่มสีที่สร้างความผ่อนคลายซึ่งสัมพันธ์กับค่าความเข้มของสี (Intensity/Saturation) โดยการลดความเข้มของสีด้วยการผสมขาวกลายเป็นสีอ่อน (Tint) เพื่อให้การปล่อยสัญญาณหรือคลื่นของ

สีมีกำลังกระตุ้นประสาทการรับรู้ให้อ่อนลง หรือการลดความเข้มให้น้ำหนักกลาง ๆ ส่วนใหญ่จะนิยมผสมสีเทา สีจาง หรือสีโทน (Tone) เพราะสีเทาเป็นสีที่มนุษย์คุ้นเคยเมื่อหยุดการมองชั่วคราวหรือการหยุดพักด้วยการปิดเปลือกตา สีเทาจึงสื่อถึงนัยยะแห่งการพักผ่อนบรรเทาหรือลดความตึงเครียดด้วยการเว้นพักการรับรู้สีสิ่งที่มืออยู่รอบ (บุญณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2560) โดยเปรียบเทียบกับกลุ่มด้ายหนังสือตัวอย่างสีใหม่ประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคุ้นเคยและใช้กันในชุมชน โดยยังคงโครงสร้างของผ้าชิ้นและลายคงเดิม แต่ปรับสีเส้นตามชุดสีใหม่ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มชุดสีย่อย ได้แก่ สีสดใส (Colorful) สีพาสเทล (Pastel) และกลุ่มสีตุ่นหรือสีที่มีความอึมตัวของสีน้อย (Dull color) ซึ่งการใช้สีไม่จำเป็นที่จะต้องใช้สีในวรรณะเดียวกันหรือใช้สีแทนในตัวแทนอย่างเดียวกันสามารถประสานสีต่างวรรณะกัน หรือค่าของสีที่ต่างกันได้ โดยปริมาณการใช้สีสัดส่วนของสีจะประมาณ 70% ต่อ 30% หรือ 80% ต่อ 20% เช่น ในหนึ่งภาพใช้สีในวรรณะร้อน 80% ใช้สีในวรรณะเย็น 20% ซึ่งผ้าชิ้นสีแบบประเพณีนิยมมีการใช้สัดส่วนการประสานสีวรรณะร้อนกับวรรณะเย็นโดยใช้สีแดงที่เป็นวรรณะร้อนในสัดส่วนที่มากกว่าสีเขียวจะเห็นได้จากตาราง 2 การวิเคราะห์ชุดสีแบบดั้งเดิมของผ้าชิ้นและผ้าชิ้นดินจกไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี นอกจากสามารถประสานด้วยวรรณะสีแล้วยังสามารถผสมผสานด้วยค่าความเข้มของสีเพื่อสร้างความดึงดูดให้ผ้าไม่จืดชืดเกินไป (ดังตาราง 3 ตารางการสังเคราะห์ชุดสี)

ตาราง 3
ตารางการสังเคราะห์ชุดสี

ลำดับที่	กลุ่มสี	ชุดสี	สัดส่วน
1.	กลุ่มสีที่สร้างความกระตุ้น สีสดใส (Colorful) 		 5% : 5% : 15% : 25% : 50%
			 5% : 5% : 10% : 20% : 60%

ลำดับ ที่	กลุ่มสี	ชุดสี	สัดส่วน
			 5% : 10% : 15% : 20% : 50%
2.	กลุ่มสีสร้าง ความผ่อนคลาย สีพาสเทล (Pastel) 	 	 5% : 5% : 15% : 75% 2% : 5% : 13% : 25% : 55%
3.	กลุ่มสีสร้าง ความผ่อนคลาย กลุ่มสีตุ่น (Dull color) 		 5% : 5% : 10% : 15% : 65%

ลำดับ ที่	กลุ่มสี	ชุดสี	สัดส่วน
			 5% : 10% : 15% : 20% : 50%

การสร้างชุดสีเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่ ชุดสีใหม่ประกอบด้วย 3 กลุ่มชุดสีย่อย ได้แก่ สีสดใส (Colorful) สีพาสเทล (Pastel) และกลุ่มสีทึบหรือสีที่มีความอิ่มตัวของสีน้อย (Dull color) แบ่งสัดส่วนของชุดสีออกเป็น 100% โดยปริมาณการใช้สัดส่วนของสีจะแบ่งเปอร์เซ็นต์ตามวรรณะของสีประมาณ 70% ต่อ 30% หรือ 80% ต่อ 20% ซึ่งการใช้สีไม่จำเป็นต้องใช้สีในวรรณะเดียวกันหรือใช้สีแทนในตัวเองอย่างเดียวยังสามารถประสานสีต่างวรรณะกัน หรือค่าของสีที่ต่างกันได้ โดยผู้วิจัยสามารถแสดงผลงานสร้างสรรค์ได้ดังนี้

1) ผ้าแขวน ทอตามโครงสร้างผ้าชิ้นที่คุ้นเคยและทอกันเป็นประจายู่ทั่วไป ขนาด 210 x 88 เซนติเมตร จำนวน 8 ชิ้น วัตถุประสงค์การใช้งาน คือ ผ้าแขวนประดับตกแต่ง ผู้ใช้สามารถพลิกผืนผ้าอีกด้านเพื่อให้ได้ผ้าผืนยาวสำหรับใช้เป็นม่านกันประตูหรือหน้าต่างได้

ภาพ 1

ผ้าแขวนโทนสีสดใส (Colorful) โทนสีทึบ (Dull Color) และโทนสีพาสเทล (Pastel)

ภาพ 2

ผ้าแขวนโทนสีสดใส (Colorful)

ภาพ 3

ผ้าแขวนโทนสีตุ่น (Dull Color) และโทนสีพาสเทล (Pastel)

2) ชุดรองภาชนะ แร้งบันดาลใจมาจากลายจก 8 ลายหลักดั้งเดิม ได้แก่ ลายดอกเซีย ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย ลายกาบซ้อนหัก และลายหักนกคู่ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มชุดสีใหญ่ 3 ชุดสีย่อย วัตถุประสงค์การใช้งาน คือ เป็น ที่รองภาชนะต่าง ๆ อาทิ จาน ชาม แก้วน้ำ เมื่อไม่ได้ใช้งาน ผู้ใช้สามารถนำมาติดบนแผ่น แม่เหล็กเป็นภาพแขวนผนังหรือตู้เย็น ช่วยประดับตกแต่งบ้านเรือนและช่วยในการจัดเก็บ ประหยัดพื้นที่ใช้สอยอีกทางหนึ่ง

ภาพ 4

ชุดรองภาชนะ โทนสีสดใส (Colorful)

ภาพ 5

ชุดรองภาชนะ โทนสีตุ่น (Dull Color)

ภาพ 6

ชุดรองภาชนะ โทนสีพาสเทล (Pastel)

3) กริปต็อก (Griptok) วัตถุประสงค์การใช้งาน คือ ใช้ติดบริเวณด้านหลังโทรศัพท์มือถือ เพื่อความสวยงามเพิ่มความสะดวกในการจับหรือวางทิ้งในแนวนอน มี 2 แบบ คือ แบบผ้า โดยคงความรู้สึกนุ่มนวลของผ้าในขณะใช้งาน เห็นลายเส้นด้ายนูนเด่นชัดเจน และแบบเคลือบเรซิน เพื่อความแข็งแรงคงทน ดูแลทำความสะอาดง่าย และให้รูปลักษณ์มันวาว

ภาพ 7

กริปต็อกแบบผ้า

ภาพ 8

แสดงการใช้งานกริปต็อกแบบผ้า

ภาพ 9

กริปติดแบบเคลือบเรซิน

สรุปและอภิปรายผล

สี เป็นทัศนธาตุที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และกระตุ้นความรู้สึกได้รวดเร็วที่สุดกว่าทัศนธาตุที่เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ สามารถสร้างการรับรู้และอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้พบเห็นโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้พบเห็นเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ทางความเชื่อ สีสັນในลวดลายหรือการจัดวางสีสັນบนโครงสร้างผ้าขึ้นเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมานั้นจะสะท้อนสอดแทรกเรื่องราวความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน ถ่ายทอดวิถีการดำเนินชีวิตที่แฝงอยู่ในค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา และประเพณีกลุ่มสีผ้าขึ้นตามประเพณีนิยม สีสັນและลวดลายผ้า รวมถึงผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี ที่นิยมใช้สีดำเป็นเส้นยืน และพุ่งด้วยเส้นพุ่งสีแดงเป็นหลักและในผ้าขึ้นชนิดต่าง ๆ นิยมใช้สีดำเป็นเส้นยืนในผ้าขึ้นทุกประเภทพุ่งด้วยสีแดง สีดำ สีเขียว สีน้ำเงินและแซมด้วยสีเหลือง และในส่วนผ้าขึ้นตีนจกนิยมใช้จากด้วยสีแดง พื้นสีดำเป็นหลัก และแทรกด้วยสีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน และสีขาว โครงสีตามประเพณีนิยมนั้นนิยมการใช้สีที่ตัดกันอย่างรุนแรง เช่น สีคราม สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีดำ และสีขาว ซึ่งเป็นแม่สีที่อยู่ในวงสี โครงสีโดยรวมของผ้าทอไท-ยวน จ.ราชบุรี จะเป็นเอกรงค์

ของสีแดง ซึ่งคนไทย-ยวนมีความเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใส กอปรกับวัฒนธรรมรวมของเอเชีย ที่สีแดงจะสื่อความหมายถึงชีวิต จากการสังเคราะห์ข้อมูลระบบชุดสีแบบประเพณีนิยมและรูปแบบการสืบทอดสีสันและลวดลายผ้าและผ้าขึ้นดินจากไท-ยวน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทำให้สีสังเคราะห์หรือสีย้อมวิทยาศาสตร์ทำให้มีเส้นด้าย หรือไหมประดิษฐ์สีสันหลากหลายขึ้น จากเดิมสีย้อมเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติด้วยความหลากหลายของสีทำให้กลืนอายของสีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนหายไป จากการที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดระบบชุดสีที่ยังคงกลืนอายและความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างชุดสีที่นำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอไท-ยวน ในบริบทใหม่ 2 กลุ่มสีใหญ่ คือ กลุ่มสีที่สร้างความกระตุน และ กลุ่มสีที่สร้างความผ่อนคลาย ซึ่งอ้างอิงมาจากหนังสือตัวอย่างสีใหม่ประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคุ้นเคยและใช้กันในชุมชน โดยยังคงโครงสร้างของผ้าขึ้นและลายคงเดิม แต่มีการปรับสีสันตามชุดสีใหม่ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มชุดสีย่อย ได้แก่ สีสดใส (Colorful) สีพาสเทล (Pastel) และกลุ่มสีดุ่นหรือสีที่มีความอ้อมตัวของสีน้อย (Dull color) จากนั้นได้นำมาสร้างสรรค์ผลงานเป็นผลิตภัณฑ์ในบริบทใหม่ ประกอบด้วย ผ้าแขวน ชุดรองภาชนะ และ กริปต็อก (Griptok) ซึ่งผลงานทั้ง 3 ชุด ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ เปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้งาน มีความสวยงาม สร้างสรรค์ ที่สำคัญคือสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาผ้าทอแก่ชุมชนที่มีได้จำกัดอยู่เพียงเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่ม

ข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาเส้นยีนที่มีอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะนิยมสีดำเป็นหลักซึ่งเป็นสีตามประเพณีนิยมในอดีตในการทำผ้าจก ทำให้การทอเส้นพุ่งไม่ว่าจะสีอะไรก็ตามจะมีสีของเส้นสีดำเข้าไปผสมด้วยโดยเฉพาะโทนสีพาสเทล (Pastel) ทำให้ไม่ได้สีแท้ตามชุดสีที่ออกแบบไว้ ถ้าชุมชนมีสีอ่อนจะเป็นสีฟ้าหรือสีชมพูซึ่งมีผลทำให้สีเพี้ยนตามอิทธิพลของสีเส้นยีน ซึ่งผ้า 1 ผืน เกิดจากการผสมเข้าด้วยกันของเส้นยีนกับเส้นพุ่ง จึงต้องคำนึงถึงเส้นยีนที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว เพราะการขึ้นเส้นยีนหนึ่งชุดนั้นจะขึ้นทีละปริมาณมาก ๆ และอาจสร้างภาระเพิ่มให้ช่างทอในชุมชนได้

2. ตัวชิ้นงานกริปต็อก (Griptok) แบบเคลือบเรซินนั้นมีการทดลองใช้ด้ายนอกชุมชน ซึ่งมีขนาดเส้นใหญ่กว่าทำให้จกได้ชิ้นใหญ่และรวดเร็วกว่ารวมทั้งมีความแข็งแรงทนทานกว่า เพราะเป็นเส้นใยอะคริลิก (Acrylic) แต่เส้นใยเกิดการละลายตอนใช้ความร้อนในการเข้ชิ้นงานทำให้สีซึมเข้าหากันทำให้ชิ้นงานลวดลายหายไปแต่ในส่วนที่เป็นไหมประดิษฐ์ของชุมชน

ที่ทดลองทอผสมไปด้วยไม่เกิดการละลายและลวดลายยังมีความคมชัด ซึ่งในเรื่องของเส้นใยที่เป็นวัสดุมีความน่าสนใจในการศึกษาเพื่อเป็นทางเลือกและสร้างความหลากหลายของผลิตภัณฑ์จากผ้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บุญชัย ทองเจริญบัวงาม. (2550). *ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวน “มรดกแม่” แห่งบ้านคูบัวคุณบัวทองอยู่ กำลังหาญ*. กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง.
- ปณณรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2560). *จิตวิทยาศิลปะ : สุนทรียศาสตร์เชิงประจักษ์*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2542). *จินตภาพบางลำพู : รายงานโครงการวิจัยชุมชนศึกษา = The imaginary Banglamphu in social meaning : community study*. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อุดม สมพร. (2540). *ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี*. ม.ป.ท.

